

تقدیر
برچهرگان

۴۳۰۵۲

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ۲۲۴
نسخه ۲

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش جزا)

تمرّد نسبت به مأمورین دولتی در حقوق کیفری ایران

محمد حسین غلامی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر امیر سپهوند

تابستان ۱۳۸۱

۶۸۰۵۴

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق (گرایش جزا)

وزارت اطلاعات و امور خارجه
جمهوری اسلامی ایران

۲ / ۱۰ / ۱۳۸۱

تمرد نسبت به مأمورین دولتی در حقوق کیفری ایران

محمدحسین غلامی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر امیر سپهوند

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد آشوری

تابستان ۱۳۸۱

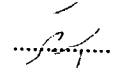

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری،
ترجمه، اقتباس و... از این پایان نامه کارشناسی ارشد
برای دانشگاه امام صادق علیه السلام محفوظ است. نقل
مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

تأییدیه اعضای هیأت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیأت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای محمد حسین غلامی به شماره دانشجویی ۷۳۳۰۸۵۵۴۲

تحت عنوان: "تمرد نسبت به مأمورین دولتی در حقوق کیفری ایران"

را از نظر شکل و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیوسته پیشنهاد می کنند.

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	محل امضاء
۱) استاد راهنما:	دکتر امیرخان سپهوند	
۲) استاد مشاور:	دکتر محمد آشوری		
۳) استاد داور	دکتر محمدعلی مهدوی ثابت	
۳) نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده: آقای سعید بیگدلی			

چکیده

بی تردید با گذر زمان و اجرای قوانین است که کاستی‌های احتمالی آن آشکار شده و تجارب به دست آمده در مسیر اجرای قانون می‌تواند بستر را برای هرگونه تغییر اعم از اصلاح و نسخ آن فراهم آورد.

قانون مجازات اسلامی که سالها از تصویب آن می‌گذرد، به ویژه بخش تعزیرات، از این نارسائیه‌ها خالی نیست و اشکالات متعدد طرح شده در رساله‌های دانشگاهی و اظهار نظرهای حقوقدانان و قضات این موضوع را ثابت می‌نماید. «تمرد نسبت به مأمورین دولتی» به عنوان یکی از موضوعات قدیمی قانون مجازات، از این مقوله است.

تمرد در لغت به معنای «سرکشی و عصیان» و در اصطلاح حقوقی به معنای «حمله و مقاومت نسبت به مأمورین دولتی در حین انجام وظیفه آنها» است. در حال حاضر تمرد به عنوان جرم در دو ماده مورد حکم قرار گرفته است:

ماده ۶۰۷ قانون مجازات اسلامی و ماده ۳۴ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، که از تمرد نوع اول به تمرد عمومی و از تمرد نوع دوم به تمرد نظامی تعبیر شده است. تمرد عمومی شامل هر نوع حمله یا مقاومتی است که از طرف هر شخص نسبت به مأمورین دولت صورت می‌گیرد اما در تمرد نظامی، مرتکب جرم، یک فرد نظامی و مجنی علیه نیز یک مأمور نظامی مسلح و تمرد او در ارتباط با خدمت است.

این جرم از جرایم ناشی از فعل است، بنابراین ترک فعل و مخالفت‌های گفتاری را شامل نمی‌شود. همچنین تمرد از جمله جرایم مطلق است. بنابراین تحقق آن منوط به حصول نتیجه نیست.

یکی از شرایط تحقق تمرد، «در حال انجام وظیفه بودن مأمور دولت» است اما اینکه مأمور دولت کیست و منظور از انجام وظیفه چیست (اعمال حاکمیت یا تصدی؟) در قانون مشخص نشده است ولی طبق مقررات قانونی، مقاومت در برابر مأمورانی که از حدود وظیفه خود خارج شده‌اند، نه تنها تمرد نیست بلکه تحت شرایطی در شمار مقررات دفاع مشروع قرار می‌گیرد.

استفاده از سلاح در تمرد سبب تشدید مجازات می‌شود اما در قانون، تمرد گروهی و دسته‌جمعی و تمرد زندانیان به عنوان مواردی که می‌تواند موجبات تشدید را فراهم نماید، مورد توجه قرار نگرفته است.

کلید واژه: تمرد، مأمورین دولتی، حمله، مقاومت، دفاع مشروع

الموجز

لا شك أنّ مع تطبيق القوانين كل يوم بعد يوم تتضح النواقص والمبهمات الموجودة في القانون و من هذه القوانين، قانون الجزاء الاسلامي خصوصاً القسم المتعلق بالتعزيرات و يدلُّ على ذلك تنوع الاطروحات الجامعية في هذا المجال.

والآن في هذه الاطروحة نريد أنّ نتعرف على النواقص القانونية الموجودة في موضوع «التمرد على السلطات» والتمرد هنا هو العصيان في اللغة و العصيان والامتناع امام موظفي الحكومة في الاصطلاح.

القوانين الايرانية عالجت هذا الموضوع من خلال مادتين، المادة الاولى ماده ٦٠٧ من قانون الجزاء الاسلامي و الثانيه ماده ٣٤ من قانون العقوبات الخاصه بالقوات المسلّحة. المادة الاولى يُعبر عن العصيان العام امام موظفي الدولة، لكن المادة الثانية هو العصيان العسكري.

العصيان والتمرد العام يشمل جميع حالات الامتناع والتهمج من قبل اي شخص كان على موظفي الحكومة، لكن العصيان والتمرد العسكري لا بد أنّ يكون المرتكب عسكرياً وايضاً لا بد ان يكون الامتناع والتهمج على عسكري آخر في امر يتعلق بوظيفته العسكريه.

جريمة التمرد من الجرائم التي تحدث بالفعل لا بترك الفعل و ايضاً لا تشمل الامتناع بالكلام فقط.

هذه الجريمة تصنف في الجرائم المطلقة التي لا يشترط فيها تحقق نتيجة معينه.

و من الامور المهمه التي ناقشناها في الاطروحة هو أنّ كيف يجب ان تكون الجريمة حين انشغال الموظف بوظيفته. و ايضاً ناقشنا بعض النواقص و هي على سبيل المثال، مَنْ هو الموظف في الدولة؟ و ما تقصد من الوظيفه والوظيفه تشمل الاعمال السلطويه او الاعمال التنفيذيه؟ و ذلك مهم لان اذا كان التمرد في امر خارج عن وظيفه الموظف فهو ليس بجريمه بل ربما يكون الدفاع المشروع عن نفسه.

امتلاك السلاح في التمرد من الامور المشدده للعقوبه، لكن القانون لم يلتفت الي امور اخرى مثل التمرد الجماعي او العصيان في السجون.

كلمات اساسية: التمرد، السلطات، العصيان، الامتناع، الدفاع المشروع

تقدیم به:

بازوان خونین علمدار دشت کربلا

حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام

بدان امید که شبهای تاریک مرا

در روز محشر با شفاعت خود نورانی گرداند

و تقدیم به:

پدر و مادری مهربان؛

که دعای خیرشان همیشه بدرقه راهم بود

و همسری فداکار؛

که در شادیها و غمها همراه و یاورم بود.

با تقدیر و تشکر از کلیه اساتید محترم دانشگاه امام صادق علیه السلام

به ویژه:

جناب آقای دکتر سپهوند (استاد راهنما)

جناب آقای دکتر آشوری (استاد مشاور)

و جناب آقای دکتر مهدوی ثابت (استاد داور)

فهرست موضوعات

۱	مقدمه
۷	فصل اول: تعریف و سابقه تاریخی تمرد
۸	بخش اول: تعریف
۸	مبحث اول: تعریف لغوی
۹	مبحث دوم: تعریف اصطلاحی
۹	گفتار اول: تعریف در قانون مجازات اسلامی
۱۲	گفتار دوم: تعریف در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح
۱۵	مبحث سوم: انواع تمرد
۱۷	مبحث چهارم، مقایسه دو نوع تمرد
۱۷	الف - جهات اشتراک
۱۸	ب - جهات اختلاف
۲۰	بخش دوم: سابقه تاریخی
۲۱	مبحث اول: تمرد در دوران قبل از قانونگذاری
۲۴	مبحث دوم: تمرد در دوران قانونگذاری

فصل دوم: عناصر تشکیل دهنده جرم تمرد نسبت به مأمورین دولتی . ۲۸

بخش اول: عنصر قانونی ۳۰

مبحث اول: منابع فقهی..... ۳۰

الف- اطاعت مطلق از امام و پیشوای اسلامی ۳۲

ب- اطاعت به طور مقید..... ۳۴

مبحث دوم: منابع قانونی ۳۶

بخش دوم: عنصر مادی..... ۳۷

مبحث اول: رفتار مجرمانه..... ۳۷

الف- عبارت «با اقدام عملی» ۳۸

ب- عبارت «به طور تجربی» ۴۱

مبحث دوم: شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم ۴۳

گفتار اول: موضوع جرم..... ۴۳

گفتار دوم: خصوصیت مرتکب ۴۴

بند اول: تمرد از نوع عمومی..... ۴۴

بند دوم: تمرد از نوع نظامی ۴۶

گفتار سوم: خصوصیات مجنی علیه ۴۹

بنداول: مأمور دولت بودن ۵۰

۱- کاربرد اصطلاح «مأمورین دولت» در قانون مجازات اسلامی ۵۱

۲- مأموران مسلح در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح ۵۴

- بند دوم: مسلح یا غیر مسلح بودن ۵۵
- بند سوم: در حین انجام وظیفه بودن ۵۷
- مقاومت در برابر اعمال خلاف وظیفه مأمورین دولتی ۶۳
- ۱- نظرات حقوقدانان در مورد مشروعیت یا عدم مشروعیت مقاومت
در برابر اعمال خارج از وظیفه مأمورین دولتی ۶۵
- ۱-۱- نظریه مقاومت مطلق ۶۵
- ۱-۲- نظریه اطاعت مطلق ۶۷
- ۱-۳- نظریه معتدل ۶۸
- ۲- مقاومت در برابر اعمال خارج از وظیفه مأمورین دولتی، در حقوق
کیفری ایران ۶۹
- گفتار چهارم: وسیله ۷۴
- مبحث سوم: نتیجه مجرمانه و رابطه علیت ۷۵
- مبحث چهارم: شروع به جرم ۷۶
- بخش سوم: عنصر روانی جرم** ۷۸
- مبحث اول: سوء نیت عام ۷۹
- مبحث دوم: سوء نیت خاص ۸۰
- مبحث سوم: علم مرتکب ۸۱
- گفتار اول: علم به مجرمانه بودن عمل ارتكابی ۸۱
- گفتار دوم: علم به موضوع ۸۲
- مبحث چهارم: انگیزه ۸۴

فصل سوم: آثار و امور شکلی تمرد و مقایسه آن با دفاع مشروع و جرایم مشابه ... ۸۶

بخش اول: آثار و امور شکلی تمرد ۸۷

مبحث اول: آثار تمرد ۸۷

گفتار اول: آثار کیفی ۸۷

بند اول: مجازات اصلی ۸۸

۱- مجازات ساده متمرّد ۸۹

۲- موارد تشدید مجازات ۹۰

۲-۱- تشدید مجازات به سبب نظامی بودن نوع تمرد ۹۰

۲-۲- تشدید مجازات به سبب استفاده از سلاح ۹۱

الف- سلاح سرد ۹۳

ب- سلاح گرم ۹۴

۲-۳- تشدید مجازات به سبب تعدّد جرم ۹۵

الف- تعدّد معنوی (یا اعتباری) ۹۶

ب- تعدّد مادی مشابه ۹۷

ج- تعدّد مادی متفاوت ۹۸

د- تعدّد جرایم با عنوان خاص مجرمانه ۹۹

۲-۴- تشدید مجازات به سبب تکرار جرم ۱۰۰

بند دوم: مجازات تبعی و تکمیلی ۱۰۲

۱- مجازات تبعی ۱۰۲

۲- مجازات تکمیلی ۱۰۳

بند سوم: تخفیف و تعلیق مجازات ۱۰۵

۱- تخفیف مجازات ۱۰۵

۲- تعلیق مجازات ۱۰۷

- ۱۰۹ بند چهارم: شرکت در تمرد
- ۱۱۰ بند پنجم: معاونت در تمرد
- ۱۱۳ گفتار دوم: آثار مدنی
- ۱۱۵ مبحث دوم: امور شکلی تمرد
- ۱۱۵ گفتار اول: قابل گذشت یا غیر قابل گذشت بودن
- ۱۱۷ گفتار دوم: دادگاه صالح
- ۱۱۷ بند اول: صلاحیت ذاتی
- ۱۲۰ بند دوم: صلاحیت محلی
- ۱۲۱ گفتار سوم: ادله اثبات جرم
- ۱۲۱ **بخش دوم: مقایسه تمرد با دفاع مشروع و جرایم مشابه**
- ۱۲۳ مبحث اول: مقایسه تمرد با دفاع مشروع
- ۱۲۳ گفتار اول: شرایط دفاع مشروع
- ۱۲۴ الف - شرایط تجاوز مستوجب دفاع
- ۱۲۴ ب - شرایط دفاع در قبال تجاوز
- ۱۲۵ گفتار دوم: شرایط دفاع مشروع در برابر قوای تأمینی و انتظامی و دیگر ضابطین دادگستری
- ۱۲۶ الف - خروج از انجام وظیفه قانونی
- ۱۲۷ ب - خوف تعرض به عرض یا مال یا ناموس و یا قتل و جرح بر حسب ادله و قرائن موجود
- ۱۲۸ گفتار سوم: نگاهی منتقدانه به مواد ۶۲۸-۶۲۵ قانون مجازات اسلامی
- ۱۳۴ مبحث دوم: مقایسه تمرد با جرم الغاء دستور نظامی
- ۱۳۸ مبحث سوم: تمرد در حقوق جزای فرانسه
- ۱۴۱ **نتیجه‌گیری**
- ۱۴۸ **فهرست منابع و مآخذ**

مقدمه

از جمله اهدافی که در تدوین قوانین باید مورد توجه قانونگذار قرار گیرد این است که علاوه بر حفظ نظم و امنیت عمومی و مصالح مردم، اقتدار نظام نیز محفوظ نگه داشته شود، چرا که شرط اجرای قانون وجود حکومتی مقتدر است و بدون آن قانون به درستی اجرا نخواهد شد. اقتدار هر نظام به عوامل مختلف وابسته است. از جمله مسائلی که با اقتدار هر نظام رابطه مستقیم دارد، جایگاه کارگزاران و مأموران دولتی است به طوری که احترام به شأن و حفظ جایگاه این مأمورین، باعث ارتقاء اقتدار نظام و بی‌اعتنایی به آن، سبب تنزل منزلت نظام می‌گردد. اینجاست که قانونگذار موظف به حمایت از مأموران و نمایندگان خود می‌باشد و از مهمترین کارهایی که می‌تواند صورت گیرد، حمایت کیفری از آنها است. مقررات مربوط به «تمرد نسبت به مأمورین دولتی» در همین راستا ارزیابی می‌گردد.

تمرد در لغت به معنای سرکشی و عصیان و در اصطلاح حقوقی به معنی حمله و مقاومت در برابر مأموران دولتی است. در قوانین جزایی که در حال حاضر مورد عمل محاکم است، اصطلاح تمرد در دو ماده مشاهده شده است. یکی در ماده ۶۰۷ قانون مجازات اسلامی و دیگری ماده ۳۴ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح. تعاریف مندرج در این دو ماده تفاوتی با یکدیگر ندارند، بدین صورت که ماده ۳۴ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح حمله یا مقاومتی را تمرد شناخته

است که به طور تجری و نسبت به مأموران مسلح و از سوی فردی نظامی صورت گرفته باشد. اما ماده ۶۰۷ قانون مجازات اسلامی هرگونه حمله و مقاومتی را که نسبت به مأمورین دولت و از سوی هر شخصی صورت گیرد، ترمرد شناخته است. با وجود این، دو ماده مذکور، در رفتار مجرمانه (که حمله و مقاومت است) و در مجنی علیه جرم (که مأمور دولت در حال انجام وظیفه است) مشترک هستند. به همین لحاظ در این رساله از ترمرد موضوع ماده ۶۰۷ به ترمرد عمومی و از ترمرد موضوع ماده ۳۴ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح به ترمرد نظامی تعبیر شده و ترمرد عمومی ملاک عمل تقسیم بندی رساله قرار گرفته است.

دغدغه اصلی نگارنده در تدوین موضوع این پایان نامه، بررسی شکلی و ماهوی جرم «ترمرد نسبت به مأمورین دولتی» و شناخت عناصر اصلی و ویژگیها و احتمالاً نواقص و اشکالات قانونی موجود در این موضوع جزایی است. زیرا طبیعی است که با گذر زمان، نارساییهای قوانین بیشتر آشکار می شود و تجارب به دست آمده در مسیر اجرای قانون می تواند محمل مناسبی برای اصلاح آنها باشد. «ترمرد نسبت به مأمورین دولتی» موضوع تازه ای نیست و ریشه در قانون جزای عرفی (مصوب ۱۳۳۵ ه.ق.) دارد. بنابراین تجربه اندوخته شده در طول این سالها که در آراء محاکم خصوصاً شعب دیوان عالی کشور تبلور یافته است، سرمایه عظیمی است که نباید به راحتی از کنار آن گذشت. در واقع انگیزه دوم از نگارش این موضوع، بهره برداری از آراء و رویه های قضایی است که به علت عدم استفاده، خاک غربت بر روی آنها نشسته است و لازم بود تا به نوعی این آراء احیاء گردد.

البته این دغدغه منحصر به موضوع این رساله نیست، بلکه بسیاری از موضوعات جزایی وجود دارد که دارای چنین وضعیتی هستند. با یک نگاه کوتاه به این نتیجه می رسیم که غالب مواد قانون مجازات اسلامی، خصوصاً قسمت تعزیرات، نیاز به تحقیق و بررسی زیاد دارد. چه بسا موادی که قبلاً موضوع آن در قسمت کلیات قانون بیان شده بود، اما در بخش تعزیرات دوباره

همان حکم به همان شیوه ولی با اندکی تغییر تکرار شده است.^(۱) موادی وجود دارند که اصلاً جرم زایی می‌کنند و یا موادی که به علت تشابه زیاد با سایر مواد در قوانین دیگر یا همان قانون، حیظه شمول آنها مشخص نیست و برداشت‌های محاکم از این مواد بسیار متفاوت است. به هر حال هیچ جایی بهتر از رساله‌های دانشگاهی برای بررسی این موضوعات و شناخت نقاط قوت و ضعف آنها وجود ندارد، هر چند که ممکن است این رساله‌ها، کمتر مورد استفاده مراجع قانونی تصمیم گیرنده قرار گیرد.

از جمله سؤالاتی که در این تحقیق، نگارنده سعی در پاسخ به آنها داشته است، می‌توان موارد زیر را نام برد:

۱- منظور از حمله و مقاومت به کار برده شده در موضوع تمرد عمومی و نظامی چیست؟ آیا حمله و مقاومت یک عمل فیزیکی است؟ یا اینکه ترک فعل و فعل مثبت معنوی (گفتار) را نیز شامل می‌شود؟

۲- منظور از مأمورین دولتی چه کسانی هستند؟ آیا مأمور دولت همان کارمند دولت است یا با آن تفاوت دارد؟

۳- اگر منظور از مأمورین دولتی همان کارمندان دولت باشد، آیا حمله و مقاومت در برابر هر کارمند دولتی مشمول قوانین تمرد است، اعم از اینکه کارمند وزارتخانه یا سازمان یا نهادهای دولتی باشد یا ضابط دادگستری و مأمور نیروی انتظامی؟

۴- ماده ۶۰۷ قانون مجازات اسلامی و ماده ۳۴ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح شرط تحقق تمرد را «در حال انجام وظیفه بودن» مأمور دولت قرار داده‌اند. منظور از انجام وظیفه کدام وظیفه است؟ آیا هر نوع وظیفه‌ای را شامل می‌شود، یا منحصر به انجام وظایف حاکمیتی است؟

۵- طبیعی است که مأمور دولت بودن به معنای عاری از اشتباه بودن او نیست، حال اگر

۱- در فصل سوم این رساله، به بررسی یکی از این موارد می‌پردازیم.

مأمور دولت در انجام وظیفه خود مرتکب اشتباه شد یا از حدود وظیفه خود خارج گشت، آیا باز هم حمله و مقاومت در برابر او جرم است؟

۶- آیا دفاع در برابر مأموری که از حدود وظیفه خود خارج شده و قصد تعرض به جان یا مال انسان را دارد، مشمول مقررات دفاع مشروع است یا تمرد؟

۷- در تمرد نظامی منظور از مأموران مسلح چیست؟ آیا سلاح سرد به همراه داشتن مأمور نظامی، به معنی مسلح بودن اوست یا اینکه تنها سلاح گرم است که مأمور را مسلح می‌نماید؟

۸- نمرد یک فرد نظامی نسبت به مأمور مسلح، چه تفاوتی با لغو دستور مقام مافوق دارد؟ موضوع این پایان نامه تنها در یکی از دانشگاه‌های تهران مشاهده شده اما تاکنون چنین موضوعی به صورت کتاب منتشر نشده است و مقالاتی که در این زمینه جمع آوری شده علاوه بر اینکه از تعداد انگشتان دست تجاوز نمی‌کرد، از نظر زمانی نیز مربوط به دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی بود. به خاطر مسایلی از این قبیل و کمبود منابع در موضوع مورد نظر، مشکلاتی در راه نگارش این اثر به وجود آمده بود که به لطف الهی این مشکلات مرتفع و رساله آماده دفاع گردید. روش انجام تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات در این رساله، به صورت کتابخانه‌ای بوده است. خصوصاً سعی شده است از آراء وحدت رویه دیوان عالی کشور و احکام صادره توسط شعب آن و همچنین نظریات اداره حقوقی قوه قضائیه، کمال بهره‌برداری صورت گیرد. قلمرو مکانی و زمانی این رساله نیز عبارت است از بررسی موضوع تمرد نسبت به مأمورین دولتی در قلمرو مکانی حقوق کیفری ایران و در زمان حاضر.

فرضیه‌های این تحقیق نیز به این شرح است: تمرد عبارتست از حمله یا مقاومتی که با نوعی عملیات فیزیکی نسبت به مأمورین دولت، در حال انجام وظیفه آنان، صورت می‌گیرد؛ بنابراین تمرد شامل ترک فعل یا مخالفت گفتاری نمی‌شود. مأمور دولت فردی است که دارای یک رابطه استخدامی (اعم از قراردادی، پیمانی، رسمی و...) با دولت می‌باشد و این عبارت مترادف

اصطلاح کارمند یا مستخدم دولت است؛ بنابراین حمله یا مقاومت نسبت به هر مستخدم دولت (اعم از مستخدمین قوه مجریه، مقننه، قضائیه و سازمانهای وابسته) می تواند مشمول مقررات تمرد قرار گیرد، اما شرط تحقق جرم مزبور این است که مأمور، در حال انجام اعمال حاکمیتی باشد نه تصدی. مقاومت در برابر مأمورانی که از حدود وظیفه خود خارج شده اند، نه تنها تمرد نیست که با تعرض آنان به جان و مال و آبروی مردم، می تواند مشمول مقررات دفاع مشروع نیز قرار گیرد.

جهت آشنایی بیشتر خوانندگان، خلاصه ای از فصول سه گانه اثر حاضر بیان می گردد:
فصل اول این رساله پس از تعریف لغوی و اصطلاحی موضوع تمرد، به بررسی انواع تمرد و مقایسه آنها با یکدیگر می پردازد. سابقه تاریخی این موضوع نیز در دو قسمت دوران قبل از قانونگذاری و پس از آن بیان شده است.

مهمترین و حساسترین قسمت پایان نامه، فصل دوم آن می باشد. این فصل به بررسی عناصر تشکیل دهنده جرم تمرد که در سه بخش عنصر قانونی، مادی و روانی تقسیم شده، می پردازد. در بخش عنصر قانونی، به منابع فقهی و حقوقی این پدیده مجرمانه اشاره می گردد. البته در مبحث منابع فقهی روایتی که در باب مجازات شخص متهم باشد، یافت نشد؛ اما به روایاتی استناد گردید که بر لزوم اطلاعات از دستورات مأموران اشاره دارد.

در بخش عنصر مادی نیز رفتار مجرمانه، شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم و لزوم یا عدم لزوم نتیجه مجرمانه مورد بررسی قرار می گیرد. موضوع جرم تمرد، خصوصیت فرد مرتکب و مجنی علیه در تمرد عمومی و نظامی و وسیله به کار رفته در تمرد، از مباحث مربوط به شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق این جرم است.

در مبحث خصوصیات مجنی علیه به مأمور دولت بودن و در حین انجام وظیفه بودن و مسلح یا غیر مسلح بودن وی اشاره می شود. بر اساس مطالب بیان شده در این موضوع، اگر مأمور

دولت از حدود وظیفه خود خارج گردد، مقاومت در برابر اعمال او نیز نمی‌تواند مشمول مقررات تمرد قرار گیرد. به همین خاطر به نظریات حقوقدانان فرانسه در باب مشروعیت یا عدم مشروعیت مقاومت در برابر اعمال خلاف قانون مأمورین دولتی و نظر قانونگذار ایران در این مورد پرداخته شده است. امکان تحقق شروع به جرم تمرد از مسائلی است که به علت آنی بودن این جرم، حقوقدانان در مورد تحقق آن دچار اختلاف هستند. نظریات آنها و نتیجه‌گیری در این موضوع نیز از مسایل مورد بحث در این فصل می‌باشد. در بخش عنصر روانی مباحث سوء نیت عام و سوء نیت خاص و علم مرتکب به حکم و موضوع جرم و وجود انگیزه در ارتکاب آن بررسی شده است.

آخرین فصل پایان نامه در رابطه با آثار و امور شکلی تمرد و مقایسه آن با دفاع مشروع و جرایم مشابه می‌باشد. آثار کیفری و آثار مدنی از جمله تبعات هر جرمی است. مجازات اصلی و مجازات تبعی و تکمیلی و موارد تخفیف یا تعلیق مجازات از مباحث مطرح شده در آثار کیفری جرم تمرد است. همچنین در این مبحث به موارد تشدید مجازات (به سبب استفاده از سلاح یا تعدد و تکرار جرم) و شرکت و معاونت در جرم تمرد اشاره شده است. در امور شکلی تمرد نیز، قابل گذشت یا غیرقابل گذشت بودن تمرد، دادگاه صالح برای رسیدگی به نوع نظامی و عمومی تمرد و ادله اثبات این جرم بیان گردیده است.

در مقایسه تمرد با دفاع مشروع به بررسی مواد ۶۱ و ۶۲ و مواد ۶۲۸-۶۲۵ قانون مجازات اسلامی پرداخته شده که انتقادات زیادی نیز به این مواد وارد گردیده است. مقایسه جرم الغاء دستور نظامی و تمرد در حقوق جزای فرانسه با تمرد در حقوق کیفری ایران، آخرین مباحث مطرح شده در فصل سوم این رساله می‌باشد.

در پایان این مقدمه لازم است مراتب عذر خود را از ایرادات و اشکالات احتمالی موجود در رساله به محضر اساتید و خوانندگان محترم ابراز نمایم و دست یاری آنان را برای اصلاح ایرادات و تکمیل مباحث به گرمی بفشارم.